

Porkoláb Imre

Hibrid hadviselés: új hadviselési forma, vagy régi ismerős?

10.17047/HADTUD.2015.25.3-4.36

A cikk megvizsgálja, hogy az új (vagy újonnan ismét szerepet kapó) irreguláris szereplők milyen adaptációs folyamat eredményeképpen jutottak el a mai integrált formáig, ez milyen hatással lehet a hadviselésre. A szerző arra hívja fel a figyelmet, hogy az irreguláris szervezetek célkitűzései között nem csupán azokra kell odafigyelni, amelyek egy adott államhatalommal szemben a hatalomátvételre törekednek, hanem azokra is, amelyek folyamatos káosz fenntartásával próbálnak társadalmi egyenlőtlenséget teremteni. Az irreguláris szereplőkkel szemben egy összkormányzati összefogást feltételező hibridellenes stratégia kialakítása szükséges, amelyre javaslatokat is megfogalmaz a szerző.

A közelmúlt ukrainai eseményei és az Iszlám Állam térnyerése rávilágítottak arra, hogy a háború művészete nem statikus. Jelenleg tanúi lehetünk egy újabb átalakulásnak, amely alapjaiban változtathatja meg az elképzelésünket a háború megvívásával kapcsolatban. Nem meglepő tehát, hogy a 2014. szeptemberi walesi NATO-csúcstalálkozón is foglalkoztak ezzel a témával a tagországok, és szinte biztos, hogy a közelgő varsói csúcstalálkozó egyik kiemelt témája lesz a hibrid hadviselés és az azzal kapcsolatos NATO és nemzeti reakciók megvitatása.

A háború művészete (ahogyan azt jelenleg ismerjük) adaptációs folyamat eredménye. Történelmi távlatban megfigyelhetjük a hadviselés dinamikusan változó karakterét, melyből napjaink leginkább szembeötlő jelensége az *integráció*. Miközben a NATO kiemelt figyelmet fordít erre a folyamatra, a tagállamok is elgondolkodnak a hagyományos katonai erő fejlesztésén, hatékonyabb alkalmazásán, amely szinte minden bizonytalansággal újabb képesség-fejlesztéseket és a jelenleg ismert hadviselési elvek további adaptációját eredményezi majd, illetve hatással lehet a jelenlegi stratégiai elképzelésekre is.

A hadviselés területén a különböző módozatok (kinetikus és nem kinetikus) együttes használata, valamint a háború formáinak összemosódása egyaránt megfigyelhető. Katonai szemszögből nézve nehéz nem észrevenni a haderőnemek, a hírszerző szervezetek, valamint a különböző kormányzati és nem kormányzati szervezetek szorosabb együttműködését, az irreguláris hadviselés különböző formái (gerilla-hadviselés és terrorizmus) összemosódását és újabban a hagyományos és irreguláris erők integrált használatát. Ezen területek és formák közös stratégia által

vezérelt használata és összehangolása *hibrid hadviselést* eredményez, amely a hagyományos elveket valló haderővel szemben különösen hatásosnak bizonyul.

A hibrid hadviselés jelenlegi formájának kialakulásához hosszú út vezetett és az alkalmazott eljárások, amelyekkel a hadszíntereken szembesülünk napjainkban, külön-külön nem új keletűek. Úgy tűnik azonban, hogy a hadviselés karakterisztikája változóban van, amely több problémát is felvet. Ezek közül ebben a cikkben két fő kérdésre szeretném felhívni a figyelmet. Az első a lerövidült reakcióidő,¹ a másik pedig a válaszreakció megfelelő kalibrációja.² A problémafelvetés önmagában persze nem lenne elegendő, éppen ezért célul tűztem ki azt is, hogy cikkemben javaslatot tegyek egy hibrid hadviselés elleni stratégia megalkotására, és konkrét elképzelést is felvázoljak e stratégia megvalósításához.

Előzetesen szükség van azonban arra, hogy röviden áttekintsük a sokszor elhanyagolt irreguláris hadviselés fejlődését. Továbbá, hogy megértsük, milyen adaptációs folyamaton keresztül jutott el a jelenlegi állapotához, amelynek során teljes mértékű integrációt képes elérni a hagyományos hadviselést folytató erőkkel, illetve hogyan képes a – látszólag minden tekintetben erőfölényben lévő – NATO-hatalmakkal szemben egy hibrid típusú ellenfél teret nyerni. Napjainkban az irreguláris szervezetek között nem csupán azokra kell odafigyelni, amelyek egy adott államhatalommal szemben a hatalomátvitelre törekednek, hanem azokra is, amelyek folyamatos káosz fenntartásával próbálnak társadalmi egyenlőtlenséget teremteni.

Cikkemben tehát megvizsgálom, hogy az újonnan kiemelt figyelmet kapó irreguláris szereplők milyen hatással lehetnek a hadviselésre, milyen módszerek alkalmazásával kerülhetnek újra előtérbe, továbbá bemutatom a lerövidült reakcióidőből és a válaszreakció kalibrációjának szükségességéből adódó lehetőségeket és kihívásokat, illetve – egy hibrid-ellenes stratégia elemeinek felvázolásával – arra hívom fel a figyelmet, hogy összkormányzati összefogásra van szükség egy hatékony és működőképes stratégia megvalósításához.

Az irreguláris hadviselés adaptációja

Az irreguláris hadviselés a kisméretű kötelékek leleményes módon történő alkalmazásával nagyon sokat fejlődött az évszázadok folyamán, egyre hatékonyabban felvéve a harcot a hagyományos hadviselést folytató államhatalmi szervezetekkel szemben. [Arquilla 2013] Magának a „hagyományos” (regular) kifejezésnek a használata viszonylag újkeletű, hiszen a hagyományos fegyveres erők kifejezést az 1925-ös Genfi egyezményt követően kezdték el használni.

1 A hibrid hadviselési forma alkalmazásával jelentősen lecsökken az előrejelzés ideje (vagy akár felderíthetlenné is válhatnak az előkészületek), ami szükségessé teheti az azonnali reagáló erők készenléti szintjének és létszámának további növelését, illetve a politikai vezetés döntéshozatali folyamatának újragondolását annak érdekében, hogy (a NATO esetében) konszenzusos fellépést tegyen lehetővé záros határidővel.

2 A válaszreakció kalibrálásának tekintetében elmondható, hogy a hibrid típusú fenyegetésekkel szemben egy teljesen másfajta szemlélet és hozzáállás szükséges a legfelsőbb vezetés részéről, amely jelentősen befolyásolja az alkalmazott erők tevékenységét. Az ukrajnai események is alátámasztják, hogy a hibrid típusú fenyegetésekkel szemben a hagyományos katonai erő alkalmazása nem a leghatékonyabb megoldás.

Az irreguláris szervezetek hatékonysága elsősorban azért növekszik, mert a technológiai fejlődésnek köszönhetően a hadviselés költségei egyre csökkennek (vagyis egyre kevesebb ráfordítással lehet komoly veszteségeket okozni), illetve az információs technológia fejlettségének köszönhetően egyre könnyebb hálózatokat szervezni, amelyek egy ideológia gyors elterjedését és egy nehezen lekövethető, szinte elpusztíthatatlan szervezeti forma létrejöttét eredményezik. [Jobbágy 2015. 76–78.] Éppen ezért vannak olyan irreguláris csoportok, amelyek egyre kiemeltebb szerepet kapnak a hadszíntereken.

Az irreguláris hadviselés legismertebb formái a terrorizmus és a gerilla-hadviselés, de napjainkban egyre kiemeltebb szerepet kapnak a félkatonai szervezetek, a magánhadseregek, illetve a bűnszervezetek is. Ezen szervezetek eltérő célkitűzésekkel rendelkezhetnek. Vannak olyanok is, amelyek a jelenlegi államhatalmi berendezkedés megtartását segítik elő.

A kutatási adatok azt támasztják alá, hogy az irreguláris hadviselés legtöbbet kutatott formája: a gerilla-hadviselés, az esetek közel felében ért csak el sikert az erőforrás-főlényben lévő államhatalommal szemben és legtöbbször bizonyos előfeltételeknek teljesülnie kellett ahhoz, hogy a gerillák sikeresek lehessenek.³ [Boot 2013. 569.] Az irreguláris hadviselésre az elmúlt ötven évben a folyamatos adaptáció volt a jellemző, és számos környezeti tényező változása miatt egyre nagyobb hatásfokkal volt képes érdekérvényesítésre, így a lenézett hadviselési formából szépen lassan egy közkedvelt hadviselési formává vált.⁴

Az adaptáció alkalmazkodási folyamatot jelent. Az adaptációs folyamat tulajdonképpen az adott organizmus vagy szervezet illeszkedését szolgálja a megváltozott környezetbe. [Jobbágy 2014. 389–396.] A hadviselés a történelem folyamán szintén egy adaptációs folyamaton keresztül fejlődött olyanná, ahogy azt jelenleg ismerjük, és alapjában véve két viszonylag jól elkülöníthető kategóriára volt bontható: hagyományos hadviselésre és irreguláris hadviselésre. Ez a két kategória emberemlékezet óta jelen van a hadviselés történetében. A legitim államhatalmak által előnyben részesített hagyományos hadviselés vált egyeduralmodó, legitim kategóriává a Vesztfáliai béke (1648) óta, amikor a nemzetállamok monopolizálták a jogot arra, hogy hadat üzenjenek más entitásoknak. Ez a terület a leginkább kutatott a szakirodalomban is. Az irreguláris hadviselés a közelmúlt konfliktusainak döntő többségében megjelenik, és egyre komplexebb formát ölt.⁵

3 Ilyen előfeltétel a lakosság bizonyos szegmenseinek elégedetlensége, egy hatásos ideológia, amely támogatja a lakosság mozgósítását és felhasználható propaganda célokra, illetve lehetőség szerint külső támogatás és menedékek, amelyek biztosítják a gerillaharc elhúzódó és hosszú ideig fenntartható jellegét.

4 Ezt a kijelentést támasztja alá számadatokkal Jones és Johnston cikke is, amelyben az elmúlt ötven év irreguláris összecsapásait alapul véve kimutatja, hogy az irreguláris összecsapások százalékos aránya 55,77%, míg a hagyományosé 32,05% volt.

5 Ahogyan azt a közelmúlt legkiemeltebb médianyilvánosságot kapó hadszínterein (Irakban és Afganisztánban) megfigyelhettük, az aszimmetrikus, vagy irreguláris összecsapások során sem egyetlen gerilla-szervezet, hanem több tucat (egy-egy kutatók szerint közel száz) csoport együttes tevékenységét figyelhettük meg. Egy aszimmetrikus konfliktusban tehát napjainkban nem egy egységes haderővel, de még csak nem is egy egységes gerilla-erővel szemben kell fellépni, hanem több tucat, vagy több száz különböző csoport tevékenységét kell figyelembe venni a stratégia megalkotása során.

Az egyik tényező, amely hozzájárul az irreguláris hadviselés térnyeréséhez: a közvélemény szerepének felerősödése. Az irreguláris hadviselési elveket valló felek rendkívül leleményesnek mutatkoztak abban, hogy a helyi lakosságot és a nemzetközi közvéleményt megnyerjék az ügyüknek, támogatottságot szerezve maguknak. A hagyományos hadviselést képviselő felek mindig lassabban értették meg ennek a tényezőnek a fontosságát és a lakosságközpontú szemlélet helyett sok esetben továbbra is az ellenségre fókuszálva próbáltak konfliktusokat megoldani. Ez a szemléletbeli különbség tette lehetővé az irreguláris hadviselést folytató felek számára, hogy egyre jobban összemossák a határvonalakat a gerillaharc és az irreguláris hadviselés egy másik, egyre inkább teret kapó formája, a terrorizmus között. Napjaink konfliktusaiban már csak nagyon nehezen lehet különbséget tenni és szinte lehetetlenség szétválasztani egy gerillaszervezet, nemzetközi bünszervezet és terrorszervezet összefonódásából létrejött integrált irreguláris forma egyes összetevőit.

Az integráció azonban nem állt meg az irreguláris szervezetek összekapcsolódása terén. Viszonylag új trend a hagyományos és az irreguláris kategóriák összekapcsolása. Ez a fajta alkalmazás nem új találmány, hiszen stratégiai szintű koordinációra a múltban is számos példa volt már [Huber 1996], de napjainkban a két forma szinte teljes integrációjának lehetünk szemtanúi, amely egy hibrid hadviselési formát eredményez.

Az irreguláris csoportok (akár önállóan tevékenykedve, akár egy hibrid hadviselési stratégia részeként), arra törekednek, hogy indirekt megközelítési stratégiát alkalmazzanak annak érdekében, hogy semlegesítsék az ellenfél erőforrás-főlényét. Ezt a fajta indirekt megközelítési módszert (célkitűzések szerint) több csoportba lehet osztani, de alapvetően vagy az államhatalom megdöntésével hatalomátvitelre törekednek, vagy pedig folyamatos egyensúlytalanság (káosz) fenntartására törekednek.

Ha egy irreguláris szervezet kellő ideig és intenzitással képes fenntartani az egyensúlytalanságot a társadalomban, az idővel elégedetlenséghez és megosztottsághoz vezet. Ennek a stratégiának az alkalmazásával kisméretű irreguláris csoportok is képesek (harcászati szintű támadásokkal) a kiszemelt lakossági réteg, vagy szimbolikus célpontok véleményének formálására, végső soron pedig a hatalmon lévő államhatalom ellehetetlenítésére. Éppen ezért vált egyre veszélyesebbé és a konfliktusok során közkedvelté az irreguláris hadviselési forma és az indirekt megközelítés alkalmazása.

Az irreguláris szervezetek pontosan tudatában vannak a velük szemben álló államhatalmak erőforrás-főlényének. Az államhatalommal szemben folytatott harc során az egyik széleskörűen alkalmazott és hatékony módszer a rendszerek rongálása: az olyan tevékenységek, amelyekkel a hálózatban működő rendszerekben zavart kelthetnek, ezzel jelentős gazdasági kárt okozva, továbbá aláásva az államhatalmak biztonságot garantáló funkcióját, legitimitását.⁶

6 A kritikus infrastruktúrát támadó szabotázstevékenységek azért veszélyesek, mert (ha komplex rendszereket érintenek) képesek olyan mértékű gondokat okozni, amely az állam gazdaságát alapjaiban veszélyezteti, és ezzel aláásza a legitimitást. Példának okáért az iraki háborúban egyetlen szabotázszakció, amely az olajkitermelést gátolta napi 370 000 hordónyi olaj kiömlését és egy hatalmas fekete tó felgyülemelését okozta. Ez az akció, amely több milliárd dollárnyi veszteséget okozott, a szabotázstevékenységet végrehajtó szervezetnek csupán néhány száz dollárjába került, így ha gazdasági szempontból vizsgáljuk a tevékenységet több ezerszeres „hasznot” hozott az akció.

A legnagyobb veszélyt tehát nemcsak azok az irreguláris szervezetek jelentik, amelyek le szeretnék váltani az államhatalmat és ennek érdekében fejtenek ki tevékenységet, hanem azok, akik tartós káosz fenntartására törekszenek és ezzel folyamatos egyensúlytalanságot gerjesztenek a társadalomban.

Összességében megállapítható, hogy az irreguláris hadviselési forma adaptációja egy folyamat, amelynek egyik jelentős állomása a napjainkra kialakult hibrid hadviselési forma. Ezen hadviselési forma elemei nem új keletűek, összességében azonban mégis hatékonyan alkalmazhatók a hagyományos hadviselést folytató formával szemben, mivel az integrált, indirekt megközelítést alkalmazó hibrid forma eredményeképpen jelentősen lerövidült a reakcióidő és alapos vizsgálatot (és folyamatos felülvizsgálatot) követel a megfelelő válaszreakció kiválasztása és alkalmazása is.

Lerövidült reakcióidő

Az irreguláris hadviselést a hadviselő felek tudatosan választották a múltban, mivel rájöttek, hogy nem áll rendelkezésükre elegendő erőforrás ahhoz, hogy hagyományos módon vívják meg a küzdelmet. Éppen ezért az irreguláris hadviselés jellemzői a kisméretű kötelékek használata, a rejtett/fedett alkalmazás, valamint a meglepetés és kiszámíthatatlanság voltak. [Arquilla 2013.] Szükség is volt a leleményességre, ha náluk jobban felszerelt, vagy túlerőben lévő ellenséggel szemben szerettek volna sikereket elérni.

Az irreguláris hadviselést választó felek mindig is a megszokottól eltérő módszerek alkalmazására törekedtek annak érdekében, hogy meglepetést szerezzenek, és végül diadalmaskodni tudjanak. Ezek a módszerek váratlanul érik a hagyományos elveket valló hadviselő feleket, és egyáltalán nem ritkák. Szinte lehetetlenség lenne felsorolni valamennyi történelmileg regisztrált esetet, amely során irreguláris erők harcoltak.⁷ Az irreguláris hadviselés mindig is gondot okozott a hagyományos elveket valló hadviselő feleknek, sok esetben pedig győzedelmeskedett is velük szemben. [Johnes és Johnston 2012.]

Az irreguláris hadviselést vívó felek kedvelt módszere volt a történelem folyamán a kinetikus összeütközések kerülése, amely szintén ellentétes a hagyományos értelemben vett hadi cselekményekkel, ahol a haderők kimondottan keresték az összeütközés lehetőségeit és évszázadok óta szemtől szemben igyekeztek megküzdeni egymással. Ez a fajta indirekt megközelítési módszer azonban sokszor azt eredményezte, hogy az irreguláris hadviselés konkrét összecsapások hiányában elhúzódó folyamattá vált.

Az irreguláris hadviselés egyik legfontosabb elemét, a lakosságközpontú megközelítést kihasználva a múltban az irreguláris forma számára csak egy elhúzódó, hosszas küzdelem eredményeképpen nyílt esély arra, hogy sikert érjen el. Ennek oka, hogy az irreguláris hadviselést vívó fél erőforrás-hátrányban volt és ezt a hátrányát (a lakosság támogatásával) csak hosszú idő alatt volt képes ledolgozni.

⁷ Egy átfogó és nagy valószínűséggel az egyik legteljesebb összefoglaló Boot könyvében található. Érdekes ezen felül megemlíteni, hogy már Nagy Sándornak is meggyűlt a baja annak idején a gerillákkal, a hunok is alkalmazták gerilla hadviselést és Edward király is hosszasan küzdött a gerillák ellen.

A hibrid hadviselési forma eredményeképpen megfigyelhető azonban, hogy amikor a hagyományos és irreguláris formák egymással egy időben, közös cél érdekében, összehangoltan kerülnek alkalmazásra, ez a folyamat drasztikusan lerövidült.⁸ A hibrid hadviselési forma egyik jellegzetessége, hogy – mivel integrálja az irreguláris és hagyományos formákat – jóval komplexebb, ugyanakkor az eszkalációnak köszönhetően a válság spektruma rendkívül gyorsan eléri a lokális tetőfokát. Így a jelenlegi döntéshozatali és válságreakálási modellek csak korlátozottan képesek kellő időben és kellő hatékonysággal fellépni.

Ezt a jelenséget többen előre jelezték már, és a kutatások közül talán a legismertebb a Határok Nélküli Hadviselés koncepciója, amire 1999-ben figyelt fel a nagyvilág. [Liang és Xiangsui 1999.] Ez a koncepció a különböző hadviselési formák integrációjának lehetőségére és a hadviselés területeinek ötvözésére és ezek együttes alkalmazására tett javaslatot. A határok nélküli hadviselés legfontosabb elemei a következők:

- *Mindenirányú* (Valamennyi terület lefedése [kibertér és úrhadviselés is], illetve a háború aspektusai széles tárházának [politikai, gazdasági, kulturális] teljes kiaknázása.)
- *Szinkronitás* (Egy időben valamennyi területen indított műveletek alkalmazása, amelyek hatásai egymást erősítik, és integrált megközelítést tesznek lehetővé a háború formáinak stratégiai szinten történő teljes integrációjával.)
- *Aszimmetria* (Bár az aszimmetria sokak szerint csak erőforrás-aszimmetriát jelent, de a határok nélküli hadviselés nagy hangsúlyt fektet az információs aszimmetria felismerésére és az információs fölény kialakítására annak érdekében, hogy a lakosságot befolyásolni tudják.)

A hibrid formát elemezve felismerhető, hogy bár az erőforrás-aszimmetria döntő lehet egy esetleges konfliktus kimenetelét illetően, de az információs aszimmetria (az információs fölény kialakítása) legalább ekkora jelentőséggel bír. Amennyiben a lakosság gondolkodásmódja a döntő tényező (az erő kifejtés központja) és sikerül az egyik félnek információs fölényt kialakítania, akkor a lakosság befolyásolásán keresztül az irreguláris elemek könnyen támogatókat találhatnak a helyi lakosok között a céljaik megvalósítása érdekében.

Amennyiben ezt a megközelítést ötvözik a hagyományos erők nyújtotta erőforrásokkal, meglepően rövid időn belül sikerül zavart kelteni és a legitim kormányhatalom ellen fordítani egy ország saját lakosságát. A zavarkeltést követően a kialakult konfliktust már viszonylag könnyen támogathatják különböző módszerekkel annak érdekében, hogy a polgárháború látszatát keltve, a háttérből irányítva, a háborús küszöböt át nem lépve (tényleges katonai beavatkozás nélkül) is sikereket érjenek el.

8 A Krím-félsziget megszállása is bizonyítja a hibrid beavatkozás hatékonyságát. Három hét leforgása alatt, anélkül, hogy hagyományos katonai erők átlépték volna a határt, sikerült 190 bázist elfoglalni és nem katonai módszerekkel befolyási övezetté alakítani a területet. A műveletekben elsősorban különleges erők, speciálisan képzett légi szállítási csapatok, pszichológiai hadviselést folytató kötelékek vettek részt és arra törekedtek, hogy nyílt összeütközés és tűzharc elkerülésével, a helyi lakosság és helyi katonai erők befolyásolásával, viszonylag békésen megszállják a területet.

A hibrid hadviselési forma tehát azért is veszélyes, mert rendelkezik az irreguláris hadviselés minden előnyével, mindemellett hihetetlenül gyors lefolyású, ugyanis közel sem igényel annyi időt, mint egy pusztán irreguláris stratégia végrehajtása. Emiatt elsősorban hatékony hírszerző támogatást követel meg, másodsorban elengedhetetlen a képességek felülvizsgálata a stratégiai szintű döntéshozatal és az azonnali reagálásra képes kötelékek terén. Nem csoda tehát, hogy a NATO a válaszadás tekintetében szintén kiemelt kérdésként kezeli napjainkban a reagáló képesség növelését és hatékonyabbá tételét, amelynek a reakcióidő lerövidítésén és a döntéshozatali folyamatok felgyorsításán túl egy másik összetevője, a válaszreakció megfelelő kalibrálása is rendkívül fontos szerepet kap.

A válaszreakció megfelelő kalibrációja

A hibrid hadviselés az irreguláris hadviselés legfontosabb szemléletét alkalmazza, és mivel megnövekedett a lakosság befolyásolásának szerepe, a hibrid hadviselést alkalmazó felek közvetlen katonai beavatkozás helyett indirekt módszerek alkalmazására helyezik a hangsúlyt, kiszélesítik a háború aspektusait és a technológiai aspektusokon túl a kulturális aspektusoknak is jelentős szerepet szánnak.

A hibrid stratégia jelentős elmozdulást tükröz a hagyományos megközelítéstől, mivel az emberi elme befolyásolhatóságát veszi alapul a siker kivívása érdekében. Az új hadszíntér tehát a lakosság gondolkodása. A hibrid módszerek alkalmazásával nem szükséges nagyméretű csapatösszevonásokat végrehajtani, elegendőnek bizonyulhat, ha a befolyásolás módszereit tökélyre fejleszti valaki. Az emberi dimenzió, mint elsődleges hadszíntér, komoly változásokat kíván meg a válaszreakciók kialakítása során és komoly terhet ró a válságövezetben lévő legitim kormányok vezetőire.

A jövő konfliktusai során (beleértve a nemzetek között lezajlóakat is) az információs és pszichológiai hadviselés kiemelt szerepet kap. [Chekinov és Bogdanov 2010, 16.] A hibrid hadviselési forma által alkalmazott indirekt megközelítés kombinálja a politikai, gazdasági, információs, humanitárius és más, nem katonai eszközök széles skáláját annak érdekében, hogy elsősorban információs fölény gyakorlásával semlegesítse az ellenség tevékenységét.

A lakosságért vívott harc minden szintet érint, a határvonal a hadászati és harcászati szintek között elmosódik, az információáramlás pedig kétirányú (alulról felfelé és főlülről lefelé). A hibrid hadviselés során a potenciálisan befolyásolás alá vonható emberi környezet az elsődleges, ami miatt az információ elsősorban lentől kell, hogy áramoljon felfelé úgy, hogy közben széles körben és valós időben elérhető minden szinten a legszélesebb közönség számára. Ez a legjobb információ-források közé emeli a helyszínen lévő csapatokat, a kormányzati és nem kormányzati szervezeteket, illetve a katasztrófavédelmi erőket, ugyanis általában ők a legtájékozottabbak a helyi viszonyokat illetően egy kialakult válság kezelése során.

A hibrid hadviseléssel kapcsolatos válaszreakciók kialakítása során fel kell ismerünk, hogy a hibrid háborúk a lakosság meggyőzésével, nem pedig az ellenség megsemmisítésével nyerhetőek meg. [Flynn, Pottinger és Batchelor 2009, 24.] Vagyis a stratégiai célok elérése érdekében a teljes emberi dimenziót kell befolyás alá vonni. [Treverton 2009, 24.] Ez kell, hogy legyen a fő erő kifejtés, aminek érdekében átfogó

képpel kell rendelkezni a lakosság szándékáról és hovatartozásáról és képesnek kell lenni ellen-befolyásoló műveletek tervezésére és végrehajtására is.

Annak érdekében, hogy egy esetleges hibrid hadviselést alkalmazó agresszor célkeresztjébe kerülő ország képes legyen előre jelezni a bekövetkező eseményeket, a katonai hírszerzésnek képesnek kell lennie a behatoló, vagy már a területen tartózkodó földalatti mozgalom elemeinek azonosítására és semlegesítésére úgy, hogy ezek érinthetnek lakossági intézményeket is, mint például a médiát, kulturális és vallási szervezeteket, nem kormányzati szervezeteket és külföldről finanszírozott civil mozgalmakat egyaránt. [Chekinov és Bogdanov 2010]

A hibrid hadviselés kezdeti szakaszában a rendszer minden szintjén problémát jelent az emberi dimenziót érintő, a nem katonai tevékenységek vagy speciális jelenségek okozta bármilyen anomália azonosításához szükséges háttér-információk hiánya. [Flynn, Pottinger és Batchelor 2009. 18.] Az emberi dimenzióra vonatkozóan fellelhető információk pusztán mennyisége miatt különösen fontos a rendelkezésre álló képességek és erőforrások szervezése ugyanúgy, mint a nagy mennyiségű adatok időbeni feldolgozásnak képessége.

Nem könnyű feladat a megfelelő válaszreakció kidolgozása egy komplex válsághelyzetben, ahol a hadviselés valamennyi lehetséges területén egyszerre kell megvívni a harcot, és a hadviselő felek által alkalmazott formák is integráltak, egy célt támogatva vannak jelen.

A hibrid stratégiára történő válaszadást csak még tovább nehezíti az a tényező, hogy a hagyományos fenyegetés veszélye (a válság eszkalációja) állandóan jelen van. A probléma a válaszlépések megfogalmazása során a legitimitás kérdése. Mivel a válság kialakulásának kezdeti időszakában szinte felderíthetetlen a tevékenység, és ezt követően is csak nagyon nehezen azonosítható be, így magának a válságnak a kezelése (a válaszreakciók közös megegyezésen alapuló megfogalmazása és életbe léptetése) rendkívül nehéz feladat.

A válaszreakciók kidolgozásakor (egy hibrid-ellenes stratégia megvalósítása során) nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a hibrid hadviselés egyik alapvető jellemzője a lakosság befolyásolása. Éppen ezért nem a hadviselő felek beazonosítására és azok semlegesítésére, hanem a lakosság befolyásolására kell helyezni a fő hangsúlyt. A katonai dimenzió ebben az esetben nem az egyetlen és nem is feltétlenül a legfontosabb eszköz a válság kezelésében, azt összkormányzati szinten kell megvalósítani, ami viszont a különböző kormánysszervezetek együttes, egy cél érdekében történő, összehangolt tevékenységét feltételezi.

Stratégiaalkotás a hibrid hadviseléssel szemben

A *hibrid-ellenes stratégia*⁹ (HES) lényege a különböző képesség-összetevők integrációja. Fókuszja a szembenálló felek képességeinek és motivációs szintjének befolyásolása és a rendbontó tevékenységek elterjedésének megakadályozása. A HES megvalósítása

⁹ A *hibrid stratégia* megfogalmazásakor a NATO jelenleg még nem jóváhagyott értelmezését használom, amely szerint szorosan integrált hagyományos és irreguláris képességekre van szükség a stratégia megalkotásakor, amely tárcaközi összefogást feltételez a katonai, félkatonai, civil és nem kormánysszervek között.

túlmutat a katonai összetevőn. A katonai képességeket figyelembe véve összhaderőnemi megközelítésre van szükség, de ezen túl szükség van tárcaközi kormányzati és nem kormányzati szervek közötti együttműködésre, illetve nemzetközi együttműködésre is.

A HES megalkotása során az együttműködés feltételeinek megteremtésén túl fel kell készülni arra is, hogy a válsághelyzet elhúzódhat és – amennyiben a HES az ellenfél műveleteinek előkészítő fázisában sikeres – az egyre pusztítóbb képességekkel rendelkező irreguláris szereplők tevékenységeit követően a helyzet eszkalálódhat és hagyományos erők bevetésére is sor kerülhet.

A hibrid hadviselés következtében kialakult válsághelyzet megelőzése rendkívül nehéz, ugyanis az irreguláris összetevő elemeinek időbeni felderítése rendkívül összetett feladat, éppen ezért a HES megalkotására jóval a válság kialakulása előtt intézkedni kell.

Egy hatékony HES, amely a szükséges összetevőket az alapképességek és az azt támogató kiegészítő képességek összességének együttes alkalmazásával oldja meg, egy képességelemzéssel kezdődik, amely feltérképezi a saját képességeinket, illetve a hibrid hadviselést alkalmazó feltételezett csoportok képességeit.

A HES megalkotásához elengedhetetlen az irreguláris hadviselést folytató felek gondolkodásmódjának és harcmodorának mélyreható ismerete. Ezen ismeret birtokában lehet a saját képességeinket számba venni, és a rendelkezésre álló képességeket fókuszáltan alkalmazni a szembenálló fél éppen aktuális tevékenységének megfelelően. A képességelemzésnek ugyanakkor fel kell derítenie a képességhiányokat is, és azok kiküszöbölésére azonnali lépéseket kell tenni.

A folyamat egyszerűnek tűnik, de ha figyelembe vesszük, hogy nem csupán összhaderőnemi, hanem tárcaközi szinten kell a képességeket felmérni, illetve nemzetközi képességeket is össze kell hangolni saját képességeinkkel a megfelelő hatások elérése érdekében, könnyen érthető, hogy ez a legkomplexebb tervezési feladatok egyike.

A HES hatékony megvalósítása tárcaközi összefogást feltételez. A megvalósítást két időszakra lehet felosztani: a felkészülés időszakára, amelynek a feladatait haladéktalanul meg kell kezdeni, valamint a válság időszakára, amelynek az intézkedéseit a válsághelyzet kialakulását követően kell foganatosítani. A képességek (és képességhiányok) ismeretében a HES megalkotásakor az alábbi tevékenységeket kell fontolóra venni:

A válság kialakulását megelőzően:

- A válaszreakciók kalibrációja során a hangsúlyt elsősorban az előrejelzési képességek fejlesztésére,¹⁰ valamint az ellenálló-képesség¹¹ fejlesztésére kell helyezni. Mivel a nemzeti összefogás és egység elengedhetetlenül szükséges egy hibrid típusú hadviselést alkalmazó agresszorral szemben, így a lakosságot már az előkészítés fázisában fel kell készíteni arra, hogy észrevegye az

10 Az előrejelzési képesség javításához az indikátorokat kell megváltoztatnunk. [Porkoláb I., Sonkoly T. 2014]

11 Számos jelenlegi kutatás középpontjában az emberi ellenállóképesség fejlesztése (reziliencia) áll. [SIEBERT 2005] [SOUTHWICK és CHARNEY 2012]

árulkodó jeleket és képes legyen megvédeni magát az ellenséges propagandával szemben.

- Az hibrid hadviselés politikai jellege megnehezíti a pontos információk begyűjtését és elemzését. Az irreguláris hadviselést folytató szervezetekkel szembeni politikai hadviselés valamennyi elemét a tervezés időszakában szinkronizálni kell az összkormányzati szinttől kezdődően egészen a katonai harcászati szintig, meg kell határozni az egyes képesség-összetevők feladatait.
- A kommunikációs és információ-megosztási szabályzókat át kell tekinteni és törekedni kell arra, hogy a rendelkezésre álló információt (és az azok alapján készített elemzéseket) minél szélesebb körben és valós időben tegyünk elérhetővé. A hírszerző szervezeteknek törekedniük kell az elemzések megalkotásakor arra, hogy azok a lehető legszélesebb körben elérhetőek legyenek.
- A nemzetközi szinten is be kell vonni valamennyi demokratikus államot és meg kell vizsgálni, milyen módon képesek támogatni a hazai tárcaközi erőfeszítéseket. A nemzetközi szinten a bizalomépítést jóval a válság kirobbanása előtt meg kell kezdeni, hiszen a már meglévő bizalom lesz az alapja az esetleges támogatásnak.
- A HES megalkotásakor, a szervezeti struktúra felépítése során, törekedni kell arra, hogy olyan képességeket sorakoztassunk fel, amelyek hatékonyan képesek akadályozni a szembenálló fél szerteágazó és komplex tevékenységét, valamint dinamikusan alakíthatóak a követelmények függvényében. Ehhez a képesség-alapú elemzést még a tervezési folyamat legelején végre kell hajtani és azt rendszeresen felül kell vizsgálni. Szem előtt kell tartani, hogy a védelmi tevékenységek fókuszja egy hibrid fenyegetéssel szemben a befolyásoláson alapuló műveletek teljes spektrumának kihasználásán alapul.
- Olyan szervezeti formák és vezetési rendszerek kialakítását kell előtérbe helyezni, amelyek adaptív válaszreakciókat adhatnak az előre nem várt helyzetekben. Ennek részeként fejleszteni kell a vezetők gondolkodásmódját és a vezetői képzés integrált részeként törekedni kell arra, hogy rendszeresen fejlesszük a személyes adaptációs képességet,¹² a mentális rezilienciát.

A válság kialakulásakor:

- A tárcaközi összefogás kialakításához folyamatosan gyakorlatokat kell szervezni, amelyek kifejezetten a hibrid hadviselés során alkalmazott tevékenységek indikátorainak felderítésére és azok ellen fogantatosított tevékenységek meghatározására irányulnak. A gyakorlatok során meg kell határozni azokat az indikátorokat, amelyeket követően konkrét harctevékenységet folytatunk, és ezeket kommunikálni is kell a hatékony elrettentés érdekében.
- Egy, a NATO Alapokmányának V. cikkelye szerinti helyzet kialakulásához a válság kialakulása során hosszú út vezethet, éppen ezért meg kell vizsgálni az elhúzódó válsághelyzetek alatt előálló változatokat (információs műveletek

12 Jarno Limnéll, a McAfee képviselőjének előadásában a 2014-ben Tallinnban a CCD Kiválósági Központ által rendezett CyCon konferencián hangzott el a 'mental resilience' kifejezés, amely azóta újabb kutatások tárgyát képezi.

során alkalmazott propaganda, megfélemlítés, kibertámadások stb.) és minden egyes változattal kapcsolatban válaszreakciókat kell megfogalmazni, illetve amennyiben szükséges, fogantatosítani.

- A katonai összetevő feladatainak meghatározásakor ki kell használni a különleges műveleti erők speciális gondolkodásmódját, képességeit és mélyreható ismereteit az irreguláris hadviselés területén. Mivel a HES proaktív kell, hogy legyen, éppen ezért a szembenálló felek szándékának és gondolkodásmódjának pontos ismerete elengedhetetlen ahhoz, hogy magunkhoz ragadjuk és megtartsuk a kezdeményezést.
- A katonai összetevő kialakításakor rugalmas összhaderőnemi alkalmi harci kötelékek létrehozására van szükség, amelyekben közös vezetésre kell törekedni, amely mind különleges műveleti, mind hagyományos szakembereket is magába foglal. A kialakításra kerülő szervezet fontos összetevője, hogy igény szerint méretezhető legyen és kiegészíthető legyen további szükséges képesség-összetevőkkel.
- Az összhaderőnemi szervezetet integrálni kell a tárcaközi szervezet munkájába annak érdekében, hogy a különböző elemeket egymással szinergikusan tudjuk alkalmazni. A szervezetek feltöltésekor a képességek növelése érdekében valamennyi lehetőséget figyelembe kell venni, és az információs valamint a befolyásoláson alapuló műveletek területén jártas összes fegyveres testületi, válságreakálásban jártas, kormányzati és nem kormányzati szervezetben szolgáló szakembert, az oktatás területén elismert elméleti szakértőt be kell vonni, és tudásukat a legteljesebb mértékben fel kell használni a felmerülő probléma megoldásához.

A hibrid hadviselésre való felkészülés és egy hibrid-ellenes stratégia megalkotása természetesen nem azt jelenti, hogy el kell feledkeznünk a hagyományos hadviselésről, hiszen előfordulhat a jövőben is, hogy bizonyos nemzetek/államok hagyományos módon vett hadviseléssel érvényesítik akarataikat, illetve egy hibrid hadviselési forma is eszkalálódhat, ha az előkészítő fázisban nem ér el megfelelő sikereket a lakosság befolyásolásának tekintetében.

A NATO jelenlegi erőfölénye a hagyományos hadviselés területén arra enged azonban következtetni, hogy a Szövetségen kívüli nemzetállamok és nem kormányzati csoportok előszeretettel és egyre nagyobb mértékben alkalmaznak a jövőben irreguláris (és számos irreguláris elemet tartalmazó hibrid) hadviselést NATO-országokkal szemben, ha politikai akarataikat érvényesíteni akarják. Éppen ezért sokkal mélyebben meg kell értenünk a hibrid hadviselés irreguláris összetevőjének képességeit, az információ és befolyásoláson alapuló műveletek működési mechanizmusait, és haladéktalanul meg kell kezdeni egy hibrid-ellenes stratégia kidolgozását.

Következtetések

Az irreguláris és a hagyományos hadviselés évezredek óta együttesen, de viszonylag jól elkülönülten megfigyelhető a hadviselésben. [Jobbágy 2015. 74–76.] Ezen két hadviselési forma egészen mostanáig egymás mellett élt és létezett, a jövőben viszont egyre nagyobb gyakorisággal számítani lehet arra, hogy e két forma házasságából

egy új, lényegesen komplexebb hadviselési forma születhet, amely arra kényszeríti a stratégiai döntéshozókat, hogy átértékeljék a jelenlegi elképzeléseiket és új képességeket valamint válaszreakciókat dolgozzanak ki a válságok megelőzése és kezelése érdekében.

Ezen változások ismeretében fontos, hogy felülvizsgáljuk a képességeinket és álláspontunkat, hogy értelmezni tudjuk, pontosan mi történik a környezetünkben. Szun Ce óta minden stratégiai gondolkodó igyekszik tisztában lenni saját erejével és korlátaival, a gyorsan és dinamikusan változó környezet és az ellenség képességeinek tükrében ezek a tényezők ugyanolyan fontossággal bírnak a harc sikeres megvívása szempontjából.

A jövőben egy hibrid fenyegetéssel szemben egyértelműen csak a gyors adaptáció jelent néminemű védelmet. A lerövidült reakcióidő következtében koalíciós keretekben folytatott ország-védelem esetén a döntéshozatali folyamatok áttekintése elengedhetetlenül szükséges, ugyanakkor szükség lehet az ország-védelmi lehetőségek mélyebb felülvizsgálatára is. Vitán felül áll, hogy ha egy nemzet sikeres akar lenni a jövő konfliktusaiban, az adaptáció nem csupán lehetőség, hanem követelmény. Az alkalmazkodás a vezetői gondolkodás és a különböző szervezetek szervezeti kultúrájának harmonizációja terén elengedhetetlen.

Egy jövőbeni, korlátok nélküli hadviselés során a jelenlegi képességeinket, szabályrendszerünket, szervezeti felépítésünket és vezetési módszereinket rendszeresen felül kell vizsgálnunk annak érdekében, hogy képesek legyünk adaptív módon reagálni a váratlan helyzetekben, illetve időben észrevehessük a hibrid hadviselés rejtett, előkészítő időszakában az árulkodó jeleket.

A HES alkalmazásakor a válaszreakciók között tárcaközi összefogással a gazdasági szankciók, diplomáciai eszközök, jogi eszközök, információs illetve stratégiai kommunikáció mellett a katonai feladatok fontos részét képezik a stratégiának. A katonai összetevő azonban csak egy szelete a hibrid-ellenes stratégiának, és nem szabad elfeledkezni arról, hogy a küzdelem politikai jellege miatt valamennyi összetevőt a politikai célkitűzés érdekében kell szervezni és alkalmazni.

A Magyar Honvédség azzal tehet a legtöbbet jelenleg, ha olyan összhaderőnemi gyakorlatokat szervez, amelyek célul tűzik ki az MH különböző képességei feladatrendszerének harmonizálását egy hibrid típusú fenyegetettséggel szemben, illetve ezeken a gyakorlatokon az átfogó megközelítési¹³ elvet alkalmazva nagy létszámban vesznek részt a kormányzati szervek és nem kormányzati szervezetek képviselői is. A gyakorlatok tapasztalataira támaszkodva az interoperabilitás kiterjesztése, a doktrínák felülvizsgálata és a feladatkörök tisztázása egy adaptív fenyegetéssel szemben elengedhetetlen feladat. Természetesen mindezen feladatok meghatározásakor figyelembe kell venni azt is, hogy a Magyar Honvédség nem önmagában, hanem egy átfogó összkormányzati együttműködés részeként kell, hogy megvalósítsa a katonai aspektusra vonatkozó feladatokat.

Mivel a hibrid hadviseléssel szemben a Magyar Honvédség önállóan csak nagyon korlátozottan képes fellépni, így szükségessé válhat egy összkormányzati

13 Az angol nyelvű szakterminológiában a 'comprehensive approach' kifejezést használják.

szintű hibridellenes képesség megteremtése. Ezen képesség megteremtése katonai szemszögből feltételezi a jelenlegi védelmi stratégia felülvizsgálatát és kiegészítését a hibrid fenyegetésre adott válaszreakciókkal. Amennyiben erre döntés születik, ezek a válaszreakciók kiegészítik a stratégiai döntéshozók opcióinak tárházát az egyre kiszámíthatatlanabbá váló nemzetközi környezetben.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Arquilla J.: *Insurgents, Raiders and Bandits: How Masters of Irregular Warfare have Shaped Our World*. Chicago: Ivan R. Dee, 2013.
- Arquilla J. és Ronfeldt D.: *Cyberwar is coming! Comparative Strategy*. 1993, 12. szám.
- Bárány Z.: A hadműveleti szinten végrehajtott művelettervezés folyamata. *Honvédségi Szemle* 2014/2. szám.
- Boot M.: *Invisible Armies*. New York: Liveright Publishing Corporation, 2013.
- Campbell A.: *Guerrillas*. New York, The John Day Company, 1968.
- Chekinov S.G., Bogdanov S.A.: *The Nature and Content of a New-Generation War*. *Military Thought* 4.szám, 2013. Internet: http://www.eastviewpress.com/Files/MT_FROM%20THE%20CURRENT%20ISSUE_No.4_2013.pdf. (Letöltés időpontja: 2015. március 16.)
- Flynn M. T., Pottinger M és Batchelor D.: *Fixing Intel: A Blueprint for Making Intelligence Relevant in Afghanistan*. *Voices from the field*. Center for a New American Security (Washington, DC, 2010).
- Gartzke E.: *The Myth of Cyberwar: Bringing War in Cyberspace Back Down to Earth*. *International Security*. 2013, 38 évfolyam, 2. szám, 41–73. Internet: ; (Letöltés időpontja: 2015. január 16.)
- Huber T.: *Compound Wars: The Fatal Knot*. Fort Leavenworth: Command and General Staff College, 1996.
- Jobbágy Z.: A háború antropológiája: primitív hadviselés, gerilla hadviselés és a szövetséges összhaderőnemi műveletek sikere. *Hadtudomány* 2015/E, 67–78.
- Jobbágy Z.: *On Adaptation in Military Operations: Tinkering and Bottom-Up Perspectives*, *AARMS*, 2014/3, 389–396.
- Liang Q., Xiangsui W.: *Unrestricted warfare*. Beijing: PLA Literature and Arts Publishing House, 1999.
- Liff A. P.: *Cyberwar: A New Absolute Weapon? The Proliferation of Cyberwarfare Capabilities and Interstate War*. *Journal of Strategic Studies*. 2012/3. 401–428.
- McDermott R.: *Russia's Information-Centric Warfare Strategy: Re-defining the Battlespace*. *Eurasia Daily Monitor*, The Jamestown Foundation. 2014/123. Internet: <http://goo.gl/QaiEe3>. (Letöltés időpontja: 2015. március 21.)
- Porkoláb I.: *Aszimmetrikus hadviselés: Ortodox és Gerilla hadikultúrák összecsapásai*. *Hadtudomány*, 2005/4. 125.
- Porkoláb I.: *A hadviselés adaptációja: harc az emberi elméért*. *Hadtudományi Szemle* 2014/3. 56–70.
- Schmid A. P. és Jongman A. J.: *Political Terrorism*. Amsterdam, North Holland Publishing Company, 1988.
- Johnes S.G., Johnston P.B.: *The Future of Insurgency*. *Studies in Conflict & Terrorism*, 36. évfolyam, 1. szám. 2013 (internetes kiadás dátuma 2012). Internet: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1057610X.2013.739077> (Letöltés időpontja: 2015. június 10.)
- Siebert A.: *The Resiliency Advantage: Master Change, Thrive Under pressure, and Bounce Back From Setbacks*. San Francisco, Berett-Koehler Publishers, 2005.
- Stone J.: *Cyber War Will Take Place!* *Journal of Strategic Studies*. 2013/1. pp. 101–108.
- Southwick S. M. és Charney D. S.: *Resilience: The Science of Mastering Life's Greatest Challenges*. Cambridge University Press, 2012.
- Treverton G. F.: *Intelligence for an Age of Terror*. 1. kiadás. Cambridge; Cambridge University Press (New York, 2009) p. 24.